

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

EHRM 15 maart 2022

Reference:

Stevens Chelsea.- EHRM 15 maart 2022

Rechtskundig weekblad - ISSN 1782-3463 - 12(2023-2024), p. 458-459

To cite this reference: <https://hdl.handle.net/10067/2009050151162165141>

Rechten van de mens – Vrijheid van meningsuiting – Onlinemediamedia – Beperkingen – Legitieme doelstellingen – Bescherming van de goede naam of rechten van anderen

1. In het arrest *OOO Memo t/ Rusland* stelt het EHRM een schending van de vrijheid van meningsuiting (art. 10 EVRM) vast. In casu streeft de beperking op de vrijheid van meningsuiting, zijnde een bevel van de districtsrechtbank tot rectificatie van een artikel waarin kritiek wordt geuit op het bestuur van de regio Volgograd, geen legitieme doelstelling na. Centraal staat de vraag of er rechtmatig een beroep kan worden gedaan op de legitieme doelstelling van de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen in het kader van een civielrechtelijke smaadprocedure door de uitvoerende macht tegen een onlinemediakanaal.

2. Naar aanleiding van de opschorting van de door de regio Volgograd toegekende subsidie aan de stad Volgograd, werd er een vermeend lasterlijk artikel gepubliceerd in *Kavkazskiy Uzel*, een onlinemediakanaal dat zich bezighoudt met politieke rechten en mensenrechten in het zuiden van Rusland. Hoewel de regio Volgograd beweerde de subsidie op te schorten om budgettaire redenen, werd de rechtmatigheid van het besluit tot opschorting van de subsidie in vraag gesteld. Deze bedenkingen werden geuit in een artikel waarin een interview met een derde, een expert van het fonds voor de ontwikkeling van het informatiebeleid, werd gepubliceerd. Hierin werd beaamd dat er een politieke reden was, naast redenen van economische aard, voor het financiële conflict dat aan de basis lag van het besluit van de regio Volgograd tot opschorting van de subsidie. De stad Volgograd had immers een openbare aanbesteding uitgeschreven voor de aankoop van bussen. Tegen de zin van de regio Volgograd werd deze openbare aanbesteding niet toegekend aan het lokale bedrijf *Volzhanin*. Bijgevolg zou de opschorting van de toekenning van de subsidie aan de stad Volgograd een vermeende wraakactie zijn voor de verloren aanbesteding. Ten gevolge van de publicatie van het artikel initieerde de regio Volgograd, geregistreerd als rechtspersoon, een civielrechtelijke smaadprocedure tegen het onlinemediakanaal met het oog op herroeping van de uitlatingen in het artikel. De regio Volgograd beweerde dat de uitingen in het artikel vals waren en haar zakelijke reputatie aantasten. Volgens de regio Volgograd was de subsidie uitsluitend opgeschort om economische redenen, namelijk de overschrijding van het subsidieplafond. De districtsrechtbank oordeelde dat de beschuldigingen van het lobbyen voor de belangen van een bepaalde rechtspersoon en van wraak op zich schadelijk konden zijn voor de reputatie van de regio Volgograd. Dit kon talrijke internetgebruikers doen geloven dat de regio betrokken was bij onzuivere en onethische activiteiten. Bijgevolg was volgens de districtsrechtbank het bewijs geleverd dat de zakelijke reputatie van het bestuur van de regio Volgograd was aangetast, des te meer doordat het onlinemediakanaal nagelaten had om de waarachtigheid van de feiten te bewijzen. Derhalve beval de rechtbank de publicatie van een rectificatie.

3. Het onlinemediakanaal voert aan dat er een beperking heeft plaatsgevonden van zijn recht op vrijheid van meningsuiting. Overeenkomstig artikel 10 EVRM heeft eenieder het recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. Artikel 10 EVRM is echter niet absoluut en kan aan beperkingen worden onderworpen waarin bij wet is voorzien en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van een doelstelling vastgelegd in artikel 10, lid 2 EVRM.

4. Bij een vermeende schending van artikel 10 EVRM gaat het EHRM eerst na of in de beperking is voorzien bij wet. Dit betekent dat de beperking een basis of grondslag moet hebben in het interne recht (EHRM 9 januari 2013, nr. 21722/11, Oleksandr Volkov t/ Oekraïne). In het huidige arrest bestaat hierover geen twijfel. Het Russische burgerlijk wetboek voorziet in de mogelijkheid voor elke burger om een civielrechtelijke smaadprocedure te initiëren ter bescherming van zijn eer, waardigheid en zakelijke reputatie. Deze bepalingen zijn uitdrukkelijk van toepassing verklaard op rechtspersonen, zoals de regio Volgograd. Hoewel er vaststaande rechtspraak ontbreekt over de invulling van het begrip «zakelijke reputatie van een uitvoerende macht», is het EHRM bereid te aanvaarden dat er sprake is van een beperking waarin is voorzien bij wet.

5. Ten tweede gaat het EHRM na of de beperking een legitiem doel nastreeft. Het EHRM oordeelt in casu dat de regio Volgograd geen beroep kan doen op de legitieme doelstelling van de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen. De regio Volgograd is immers een deel van de uitvoerende macht van de Russische Federatie. Artikel 10, lid 2 EVRM kent strikt genomen slechts bescherming toe aan één tak van de overheid, namelijk de rechterlijke macht. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden, die in het huidige arrest niet aanwezig zijn, kan een beperking worden gerechtvaardigd onder de verwijzing naar de legitieme doelstelling van de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen (EHRM 24 april 2007, nr. 7333/06, Lombardo en anderen t/ Malta; EHRM 8 oktober 2009, nr. 11751/03, Romanenko en anderen t/ Rusland). Dit sluit de mogelijkheid echter niet uit voor individuele leden van een overheidsinstantie om smaadprocedures te initiëren, aangezien zij wel eenvoudig identificeerbaar zijn.

6. Een dergelijke restrictieve houding van het EHRM staat haaks op de zaak Frisk en Jensen t/ Denemarken, waarin wordt benadrukt dat niet enkel de rechterlijke macht een publieke autoriteit is waarvan de bescherming een legitiem doel kan vormen in de zin van artikel 10, lid 2 EVRM (EHRM 5 december 2017, nr. 19657/12, Frisk en Jensen t/ Denemarken). Het EHRM heeft reeds het legitiem belang erkend van de bescherming van commercieel succes en de levensvatbaarheid van ondernemingen ten behoeve van aandeelhouders, werknemers en het algemeen economisch belang (EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, Steel en Morris t/ Verenigd Koninkrijk, § 94). Deze overwegingen zijn echter niet van toepassing op een orgaan van de uitvoerende macht dat geen concurrerende economische activiteiten op de markt uitoefent. Een dergelijk orgaan baseert zich immers niet op zijn goede reputatie om klanten aan te trekken met het oog op het maken van winst. In het huidige arrest oordeelt het EHRM dat het nauwelijks denkbaar is dat de regio Volgograd een belang heeft bij de bescherming van haar commerciële succes en levensvatbaarheid. Nochtans wordt het onderscheidend criterium dat hierbij wordt gebruikt, zijnde het verrichten van concurrerende activiteiten op de markt, niet consistent toegepast in de rechtspraak van het EHRM. Zo werd het bestaan van een legitieme doelstelling reeds aanvaard voor o.a. een universiteit (EHRM 8 oktober 2015, nr. 27447/07, Kharlamov t/ Rusland), het Openbaar Ministerie (EHRM 8 oktober 2020, nr. 41752/09, Goryaynova t/ Oekraïne) en een gemeenteraad (EHRM 8 oktober 2019, nr. 15449/09, Margulev t/ Rusland). Bovendien geeft het EHRM zelf uitdrukkelijk aan dat de bescherming van de rechten van anderen, in tegenstelling tot de bescherming van de goede naam, niet beperkt is tot natuurlijke personen ondanks het verschil tussen reputatiebelangen van enerzijds een rechtspersoon en anderzijds een natuurlijk persoon (EHRM 8 september 2020, nr. 22649/08, OOO Regnum t/ Rusland, § 66). Het is inderdaad belangrijk om het verschil in reputatiebelangen tussen natuurlijke personen en rechtspersonen in acht te nemen. Dit geldt des te meer wanneer het een overheidsinstantie betreft die zich beroept op haar recht op reputatie. Het lijkt echter aangewezen om dit verschil in reputatiebelangen mee te nemen in het onderzoek naar de noodzakelijkheid van de beperking in een democratische samenleving in plaats van dit in overweging te nemen bij de

analyse of de beperking een legitieme doelstelling nastreeft (EHRM 8 oktober 2019, nr. 15449/09, Margulev t/ Rusland).

7. In het huidige arrest stelt het EHRM een schending vast van het recht op vrijheid van meningsuiting, omdat de beperking geen legitieme doelstelling nastreeft. Het EHRM hanteert hierbij een restrictieve houding ten aanzien van het bestaan van een legitieme doelstelling van de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen ten voordele van de uitvoerende macht. De mogelijkheid voor de uitvoerende macht om smaadprocedures tegen leden van de media in te stellen vormt, volgens het EHRM, immers een buitensporige en onevenredige belasting voor de media. Dit heeft immers onvermijdelijk een chilling effect op de media bij de uitoefening van hun taak als informatieverstrekker en publieke waakhond (EHRM 31 juli 2007, nr. 25968/02, Dyuldin en Kislov t/ Rusland).

8. Een consistente toepassing van deze restrictieve rechtspraak van het EHRM zou tot gevolg hebben dat het Belgische rechtstelsel niet in overeenstemming is met het EVRM. Enerzijds wordt smaad tegenover één van de limitatief door de wet opgesomde personen belast met openbaar gezag in de uitoefening of ter gelegenheid van de uitoefening van hun bediening strafrechtelijk beteugeld. Smaad tegen een gesteld lichaam, een vereniging van personen belast met openbaar gezag (bv. politie), wordt gestraft als smaad tegen het lid van dit gestelde lichaam (art. 275 t.e.m. 282 Sw.; M. Dillen, F. Van Volsem, P. Kemps en K. Denenbourg, Zakboekje strafrecht, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2022, 344). Anderzijds wordt ook de aanranding van de eer of de goede naam van personen, waaronder publiekrechtelijke rechtspersonen (bv. gemeenten) en gestelde lichamen zonder rechtspersoonlijkheid strafrechtelijk beteugeld. Dit is in het bijzonder van belang indien de smaad vreemd is aan de publieke taak (artt. 443 t.e.m. 453bis Sw.; Cass. 5 februari 1900, Pas. 1900, 141). De strafrechtelijke kwalificatie van deze misdrijven heeft een impact op de civielrechtelijke aansprakelijkheidsprocedures. Onrechtmatig handelen omvat immers de schending van een strafrechtelijke wetsbepaling (T. Vansweevelt en B. Weyts, Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, Antwerpen, Intersentia, 2009, 125-137). Bijgevolg kunnen publiekrechtelijke rechtspersonen herstel vorderen voor de morele schade naar aanleiding van een schending van de eer en de goede naam van de rechtspersoon die hem onrechtmatig door een derde is toegebracht (art. 1382 oud BW; Cass. 9 februari 1948, Pas. 1948, 88; Cass. 7 oktober 1985, JT 1986, 59). De mogelijkheid voor publiekrechtelijke rechtspersonen om civielrechtelijke smaadprocedures te initiëren kan derhalve een chilling effect teweegbrengen dat het EHRM overeenkomstig dit arrest niet in overeenstemming acht met het recht op vrijheid van meningsuiting.

(OOO Memo t/ Rusland) (Elektronische vindplaats: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-216179>)

Chelsea Stevens

Universiteit Antwerpen